

ТОПОЛЬНИЦЬКА Юлія⁴⁴

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0009-2425-4551

E-mail: tischenkus@gmail.com

ВИКЛАДАННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: ГЕНДЕРНА ТА ІНКЛЮЗИВНА ІСТОРІЯ

Проаналізовано актуальність змін у підходах до викладання в Новій українській школі (НУШ). Виокремлено ключові питання з історії середньовічної Русі-України, які потребують переосмислення й висвітлення на уроках історії у школі. Аргументовано важливість впровадження гендерної та інклюзивної історії у школі.

Ключові слова: інклюзивна та гендерна історія, інклюзивне суспільство, дискримінація, середньовічна історія, Нова українська школа.

Teaching Medieval History in New Ukrainian School: Gender and Inclusive History. The text analyzes the relevance of changes in approaches to teaching in New Ukrainian School (NUS). Key questions from the history of medieval Rus-Ukraine, that need to be reconsidered and covered in history lessons at school are singled out. The importance of the introduction of gender and inclusive history at school is argued.

Keywords: Inclusive and Gender History, Inclusive Society, Discrimination, Medieval History, New Ukrainian School (NUS).

Вступ. Проведення реформи Нової української школи передбачає зміну підходів до навчання в системі середньої освіти. Зокрема, йдеться про впровадження компетентнісного підходу до навчання, на меті якого досягнення учнями базових знань, умінь і ставлень, розвиток твердих і м'яких навичок через опанування громадянських і соціальних компетентностей у кожній освітній галузі [1; 3]. Розбудова громадянського суспільства та формування політичної нації в Україні актуалізують питання формування інклюзивного суспільства. А це можливо шляхом закладання демократичних і громадянських цінностей у системі освіти в цілому, тож активізується впровадження інклюзивної історії у школі. З огляду на широкомасштабну війну РФ проти України постала потреба в деколонізації історії України, розвінчанні російсько-радянських наративів, зміні акцентів, перегляді підходів, методики й практики викладання історії України у школі.

Мета, методи і підходи. Метою дослідження є виокремлення ключових питань гендерної та інклюзивної історії, які потребують переосмислення й висвітлення у викладанні середньовічної історії України в 7 класі НУШ. Під час дослідження використано системний підхід, методи аналізу, синтезу, актуалізації, порівняння та узагальнення.

Основні результати. ООН визначає інклюзивне суспільство як таке, що переважає расові, гендерні, класові, вікові, географічні відмінності та забезпечує

⁴⁴ ©ТОПОЛЬНИЦЬКА Юлія (TOPOLNYTSKA Yuliia)

інтеграцію, рівність можливостей, а також здатність усіх членів суспільства визначати узгоджений набір соціальних інститутів [4]. Щоб побудувати суспільство рівних можливостей, необхідно подолати всі прояви дискримінації. У державному стандарті базової середньої освіти НУШ з-поміж вимог до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з громадянської та історичної освітньої галузі зазначено, що учнівство має усвідомлювати власну гідність, реалізувати власні права і свободи, поважати права і гідність інших осіб, виявляти толерантність, протидіяти проявам дискримінації, дотримувати демократичних принципів, конструктивно взаємодіяти з іншими особами [1], що і є ознаками інклюзії. Для цього під час освітнього процесу учнівство має навчитися бачити різноманіття цього світу і виявляти нульову толерантність до дискримінації. Тож викладання історії у школі має бути також інклюзивним.

Гендерна та інклюзивна історія – це не тільки про вивчення жінок або інших маргіналізованих груп у минулому. Це про те, щоб дати голос усім, хто раніше був виключений з традиційних наративів, й дослідити ці різні групи людей [5]. У контексті середньовічної історії України до таких груп належать жінки, діти, раби, непривілейовані верстви суспільства, кочові й нехристиянські спільноти, тобто всі ті, про кого у методичних матеріалах з історії Русі-України практично не говорилося або висвітлювалося у негативному ключі.

Дитиноцентричний підхід нової української школи потребує відходу від старих моделей викладання історії у школі. Державний стандарт базової середньої освіти пропонує вивчати історію в контексті взаємодії людини з природою, владою, суспільством, світом матеріальних речей та світом уявлень [1]. У сучасних навчальних модельних програмах, а відтак і в шкільних підручниках зміщено акцент з вивчення політичної (державотворчої) складової історії середньовіччя до людиноцентричної [5]. Так, у процесі викладання історії Русі-України в середній школі важливо насамперед переглянути й належно висвітлити такі питання [2]:

1. Роль жінок у різних сферах життя – економіці, політиці, релігії та культурі. Йдеться про те, як гендерні норми та очікування впливали на життя жінок, як жінки кидали виклик цим нормам. Тематика: роль княгинь, жінки в ремеслах тощо.

2. Становище дітей; дитинство в середньовіччі: повсякдення дітей різного соціального походження; вплив епохи на суспільні ролі дітей; дитинство у середньовіччі – дитинство сьогодні; зміни, що відбулися. Тематика: виховання дітей («Повчання дітям»), родинні стосунки у минулому – і сьогодні.

3. Соціальна ієрархія та нерівність – взаємодія людей з різним соціальним статусом, етнічною приналежністю та релігійними переконаннями, вплив соціальних норм та інституцій на їхнє життя. Тематика: соціальна ієрархія, гендерна нерівність, рабство та работоргівля тощо.

4. Багатоетнічність, полікультурність, поліконфесійність Русі. Люди з різним етнічним походженням та релігійними переконаннями жили та взаємодіяли одне з одним. У цьому контексті необхідно наголосити на важливості переосмислення ролі кочових, зокрема тюркських народів, у державотворчих, соціально-економічних і культурних процесах середньовічної Русі-України. Актуальним є питання висвітлення історії Криму та етногенезу його корінних народів, зокрема кримськотатарського етносу. Постає гостра потреба у відході від старих російсько-радянських наративів і мітів: про виключно негативний досвід взаємовідносин між слов'янським і кочовим середньовічним світом; варварський характер кримськотатарського етносу; споконвічне ворогування між українським і кримськотатарським народами. Тематика: етноси українських земель, релігії в Русі, взаємодії між різними релігіями та народами, розмаїття культур Русі-України.

Висновки. Розбудова демократичного, інклюзивного суспільства, а також формування політичної нації в Україні потребують якісних змін у системі освіти та зміщенні акцентів із знаннєвого компонента до формування компетентностей і м'яких навичок. Нині першочерговим є завдання звільнитися від ворожих російсько-радянських наративів у методиці та практиці викладання середньовічної історії України в школі. Мова йде про впровадження інклюзії у дослідження і викладання історії, що дасть змогу інакше подивитися на минуле і допоможе зрозуміти, що означало бути людиною у середньовіччі, незалежно від того, ким ця людина була.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <http://surl.li/szlx> (дата звернення: 25.04.2024).
2. Історія України : підруч. для 7 кл. закл. загал. серед. освіти / О. Панарін, А. Макаревич, О. Охріменко, Ю. Топольницька. Київ : Літера ЛТД, 2024.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.04.2024).
4. Vision for an Inclusive Society. Desa, 2009. 51 p. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/compilation-brochure.pdf> (date of assess: 25.04.2024).
5. Weikert K., Woodacre E. Gender and Status in the Medieval World. *Historical Reflections*. 2016. № 42(1). P. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.3167/hrrh.2016.420101>.

References:

1. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy*. URL: <http://surl.li/szlx> (data zvernennia: 25.04.2024).
  2. Istoriiia Ukraïny : pidruch. dlia 7 kl. zakl. zahal. sered. osvity / O. Panarin, A. Makarevych, O. Okhrimenko, Yu. Topolnytska. Kyïv : Litera LTD, 2024.
  3. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (data zvernennia: 25.04.2024).
  4. Vision for an Inclusive Society. Desa, 2009. 51 p. URL: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/compilation-brochure.pdf> (date of assess: 25.04.2024).
  5. Weikert K., Woodacre E. Gender and Status in the Medieval World. *Historical Reflections*. 2016. № 42(1). P. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.3167/hrrh.2016.420101>.
-